

ไอวาท

ของ

เจ้าพระยาอรรคมุตกดี

เรื่อง

มรรยาทของครู

แสดง

ในที่ประชุมนักเรียนฝึกหัดครู

เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๖

หนังสือ
๑๐/๑๗/๒๕

โอราท

ของ

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี

เรื่อง

มรรยาทของครู

แสดง

ในที่ประชุมนักเรียนฝึกหัดครูประถม

เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ. ศ. ๒๔๖๖

พิมพ์ที่โรงเรียนช่างพิมพ์ท่งสงเว

จดหมายเหตุ
ฉ. - - ๑๑๕๗ ๒๗ ๐๔

313
174.9372
ร 359 ๒

มรรยาทของครู

๑. หาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ ครูเป็นผู้ส่ง
สอนศิลปวิทยาการแก่นักเรียนทั้งหลาย ครูจึงต้อง
มีความรู้ ยิ่งมากก็ยิ่งจะเป็นเครื่องส่งเสริมให้การ
งานของครูดีขึ้น และความรู้ย่อมทวายเป็นลำดับ
ไปตามความเจริญของโลก เหตุนี้ครูจะต้องหาความ
รู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ หรือจะกล่าวว่าครูจะต้องเป็นนัก
เรียนอยู่เสมอ เป็นนักเรียนอยู่จนตลอดชีวิตทีเดียว
กว่าได้ การที่กล่าวว่าเป็นนักเรียนในที่นี้ไม่ได้หมายความว่า
ความที่จะต้องมานั่งเรียนในชั้นเหมือนนักเรียนที่เรา
สอน เราเป็นนักเรียนโดยตัวของเราเองเป็นครูของ
เราเอง หรือจะใช้นักสอนเป็นครูของเรา หรือ
เราสามารถจะหาความรู้เพิ่มเติมได้โดยทางใดที่ไม่
ขัดข้อง แก่งานครูของเราที่ทำประจำวันอยู่ก็ใช้ได้
เหมือนกัน

๒. อบรมนิสัยของคนให้สมเป็นเยี่ยงอย่าง
ที่จะถ่ายทอดให้แก่ศิษย์ ในข้อนี้ผู้ที่เคยเรียนวิชาครูมา
 บ้างแล้วจะเข้าใจได้ง่าย ด้วยครูเป็นเหมือนกระจก
 เงา นักเรียนทั้งหลายมองดูอยู่ทุกวันๆ ธรรมดาเด็ก
 ย่อมคอยเขาอย่างอยู่เสมอ อย่าว่าแต่เด็กเลย แม้
 คนโตๆ แล้วก็คอยเขาอย่างกันอยู่เหมือนกัน เช่น
 เด็กเล่นกล่อมตุ๊กกระตา นั้นก็เอาเยี่ยงอย่างจากแม่
 ถ้อยคำที่พูดก็เอาเยี่ยงอย่างจากผู้อื่น เด็กมีความรู
 ้ต่าง ๆ ขึ้นก็เพราะการเอาอย่าง ครูเป็นกระจกเงาที่
 เด็กต้องมานั่งจ้อง เหมือนเราส่องหน้าของเราทุกวัน
 ฉะนั้น เาในกระจกจะต้องเป็นเยี่ยงอย่างที่ดี เป็น
 เาทั้งดงาม ครั้นต้องมีอุปนิสัยดีสำหรับเด็กได้เอา
 อย่างไม่แต่ที่ดี เรื่องครูกับศิษย์ตรงกับทางศาสนา
 พระอุปัชฌาย์ต้องมีหน้าที่คอยอบรมนิสัยให้แก่พระ
 ที่ท่านบวชให้ใหม่ ให้ความประพฤติความเป็นไป
 ถูกต้องตามธรรมวินัย เราเรียกว่าอุปัชฌาย์ให้นิสสัย

พระบวชใหม่จะต้องอยู่ในนิสสัยของ อุปัชฌาย์ ถึง ๕ พรรษา จะไปไหนต้องบอกลาอุปัชฌาย์เสียก่อน มิฉะนั้นเป็นอาบัติ ทางศาสนาท่านบัญญัติไว้เช่นนี้ ก็เพื่อให้มีการถ่ายนิสสัยอันดีของพระอุปัชฌาย์ให้แก่พระบวชใหม่ ครุก็จะต้องอบรมศิษย์เช่นเดียวกัน เหตุนี้ ครุจะต้องอบรมนิสสัยของตนให้ สม เป็น เยี่ยง อย่างที่จะถ่ายให้แก่ศิษย์ วิธอบรมของครุจะต้องทำ ตลอดชีวิตเหมือนกัน เรามีสถาประสาททั้งห้าคอยรับรองความเป็นไปรอบตัวเรา เราเห็นใครประพฤติดี อุปนิสสัยดี ถ้าเรายังไม่มีเหมือนเขาเราก็ปลุกขึ้นให้มีในตัวเรา ถ้าเรามีอยู่แล้วเหมือนเขา ก็สำรวมรักษาต่อไป ตรงกันข้าม เราเห็นใครประพฤติไม่ดี อุปนิสสัยไม่ดี เราไม่มีอยู่แล้วก็เร่งหลักให้ไกล อย่าให้ความประพฤติและอุปนิสสัยเช่นนั้นมาสู่ตัวเราได้ หรือถ้าเรามีอยู่บ้าง ก็รีบปลดเปลื้องละความประพฤติ และนิสสัยอันชั่วนั้นๆ เสีย บางทีการปลดเปลื้องละ

ความไม่ตั้งใจไม่ได้ในทันที ก็คงค่อยปลดเปลื้องไปทีละน้อย วิธอบรมนิสัยของตนเอง เราทำได้ทุกคน ทำได้ไม่ว่าที่ไหน ด้วยเราไปอยู่ที่ไหนก็ย่อมเห็นตัวอย่างเสมอไป.

๓. ทำการฝึกสอนโดยควรแก่อุปนิสัยศิษย์
 ขอนี้ ขอจัดคำว่า ฝึก กับ สอน ไว้คนละต่างหาก เพราะมีความหมายต่างกันมาก การหัดให้นักเรียนทำงานเขย็นเรียกว่าฝึก การให้ความรู้แก่นักเรียนเรียกว่าสอน ครูจะต้องทำหน้าที่ทั้งฝึกทั้งสอนเด็ก เช่น การสอนจรรยา สอนให้รู้ข้อผิดชอบชั่วดี สอนเท่านั้นยังไม่พอ จะต้องฝึก คือคอยตรวจตรา ให้เด็กประพฤติตามคำสอนจนเคยชิน การฝึกสอนโดยควรแก่อุปนิสัยศิษย์นั้น ครูจะต้องใช้วิธีสอนให้เหมาะแก่อุปนิสัยศิษย์ ด้วยเด็กในชั้นหนึ่งๆ นั้น ย่อมมีนิสัยและความรู้ผิดแผกกันแทบทุกคน บางคนโง่งง่าย, ใจน้อย, โทสะกล้า, หน้าบาง,

หน้าด้าน, ทีบ, แหลม และมีความรู้มากบ้างน้อย
บ้าง ฯลฯ ครูต้องฝึกสอนโดยควร คือคนใดควร
ส่งเสริมก็ส่งเสริม คนใดควรตัดรอนก็ตัดรอนบ้อง
กันเสีย อุปมาด้วยนิทานเต่ากับกระต่ายวิ่งแข่ง
กัน เต่าเดินช้าแต่แน่นอนจะไปบรรลุจุดหมายได้
ส่วนกระต่ายวิ่งเร็วโลดโผนแต่ไม่แน่ กระต่ายจึง
แพ้เต่าในการวิ่งแข่งขัน ถ้าเด็กนิสัยคล้ายอุปมา
นี้ ครูจะต้องคอยส่งเสริมคนที่เปิ่นเช่นเต่าให้วิ่ง
เร็วขึ้น และคอยเหนี่ยวรั้งคนที่เปิ่นเช่นกระต่าย
ให้วิ่งช้าลง.

๔. โทษตัวเอง เมื่อฝึกสอนศิษย์ ไม่ได้ตั้งใจ
ข้อนี้เป็นข้อสำคัญของครูที่จะช่วยให้ปฏิบัติข้อ ๓ ได้
ดียิ่งขึ้น ภาษิตกล่าวว่า “รำไม่ดีอย่าโทษปี่พาทย์”
ครูก็เหมือนกัน เด็กเรียนไม่ดีอย่าโทษเด็ก ควร
โทษตัวครูเองว่าสอนยังไม่ดีพอ เด็กคนใดที่เราสอน
ไม่ได้ตั้งใจ ก็ควรคิดว่าเป็นความผิดของเรา ที่เรา

ยังใช้วิธีสอนไม่เหมาะแก่ปัญญาของเด็กซึ่งต่าง ๆ กัน
เมื่อเราเข้าใจอยู่ว่าเป็นความผิดของเราแล้ว เราก็
โทษตัวเราเอง เราก็จะต้องค้นคว้าหาข้อผิดของเรา
และแก้ไขวิธีฝึกสอนของเราให้จนจบดียิ่งขึ้น เรา
ทำเช่นนั้นอยู่เป็นปกติ เราก็มุ่งจะเป็นครูดียิ่งขึ้นทุก
วัน และข้อ ๓ ที่เราหวังจะฝึกสอนศิษย์ โดยควร
แก่อุปนิสัยของเขานั้น ก็จะได้ผลสมประสงค์.

๕. ไม่ลงโทษศิษย์โดยโทสะ เราคงได้ยิน
เรื่องแม่กับไม้เรียวมาบ้างว่า สำหรับเก็บไม้เรียว
นั้น คือในม้วนกระดาษห่อเรียบร้อยแล้วเก็บไว้ในตู้
เมื่อต้องการใช้ไม้เรียวก็ต้องไปเปิดตู้แล้ว แก้ม้วน
กระดาษออก เวลาที่กระทำเช่นนั้นหากมีโทสะบ้าง
กว่าจะได้ไม้เรียวออกมา ก็พอค่อยบรรเทาโทสะได้
การทำโทษศิษย์จึงเป็นไปเพื่อตัดเกลารูปนิสัยศิษย์
และเป็นเยี่ยงอย่างอันดีแก่เด็กอื่น ๆ โดยแท้ โทสะ
ทำให้ผู้ประกอบด้วยโทสะ กลายเป็นเหมือนคนเมา

ขณะใดใครมีโทสะ ขณะนั้นคนนั้นเหมือนคนเมา
 เพราะโทสะกับสติอยู่ด้วยกันไม่ได้ โทสะมา สติไป
 คนที่ขาดสติก็ใช้การอะไรไม่ได้ เหตุนี้ครูจึงต้อง
 อบรมตนไม่ให้เป็นคนมีโทสะจริต การลงโทษศิษย์
 ต้องไม่ทำโดยโทสะเป็นอันขาด ถ้ากำลังมีโทสะ
 อยู่ต้องงดการลงโทษเสีย เอาไว้ทำเวลาอื่น.

๖. ไม่ประกอบด้วยอคติ ต้องเป็นมรรยาท
 ของครูประการหนึ่งที่จะไม่มีอคติ จริง อยู่ความ
 เกลียต ความชัง ความรัก ย่อมเป็นไปตามสภาพ
 ธรรม เช่นเด็กดีเราก็รักมากกว่าเด็กไม่ดี นั้นหา
 ใช่อคติไม่ แต่ถ้าวางด้วยเหตุรักหรือเกลียดชัง
 ก็เป็นอคติ.

๗. ไม่พร่ำเวลาของศิษย์ ข้อนี้นครูดกับครูไม่
 ดีให้ผลต่างกันมาก เวลาเป็นของมีค่า เด็กจะต้อง
 เติบโตขึ้นทุกวัน เราจะหวังให้เสียเวลาไม่ได้ตาม
 หลักสูตรท่านกะไว้ว่า โดยปกติให้เรียนได้ปีละชั้น
 ถ้าครูไปพร่ำเวลาของเด็กเสียเด็กจะต้องเรียน ๒ ปี

ต่อชั้น หรือ ๓ ปีต่อ ๒ ชั้น หรือที่ตรงกันข้าม เด็ก
ฉลาดผิดปกติหรือเด็กที่มาเข้า โรงเรียนเมื่อโตแล้ว
ควรเรียนได้ ปีละ ๒ ชั้นหรือ ๒ ปี ๓ ชั้น ต้องถูก
หน่วงไว้ให้เรียนเพียงปีละชั้น เช่นนี้เด็กจะเสียเวลา
หาน้อยไม่ ครบบางคนสอน เนิบนาบ พร่ำเวลาของ
ศิษย์ เช่นถามไม่เข้าใจหรือพูดถามไม่เข้าใจ
หรือมัวคอยไม่เข้าใจ ครุไม่ควรคิดเสียว่าเวลาเด็ก
น้อยไม่เป็นไร เสียเวลาที่ละเลกละน้อยหลายวันเข้า
ก็รวมเป็นหลายชั่วโมง เมื่อถึงหลายเดือนหลายปีเข้า
ก็ยิ่งมากขึ้นทุกที ลักษณะเหล่านี้เป็นลักษณะของผู้
ไม่ชำนาญการฝึกสอน หรือผู้ไม่ใช่ครู ครุยอมไม่
พร่ำเวลาของศิษย์ เมื่อครุระลึกถึงมรรยาทของตนอยู่
เสมอแล้ว การสอนของครุจะได้ประโยชน์และรวดเร็ว
เร็วมาก และครุก็จะเหนื่อยมากเหมือนกัน แต่ข้อ
นี้ไม่สำคัญ เพราะการเป็นครูเป็นการที่ต้องเหน็ด
เหนื่อย เรารักเป็นครู เราก็ตองไม่กลัวเหนื่อย.

